

PÄÄKIRJOITUS

Mitä meistä jää?

Kirsi-Maria Hytönen

Millaista tietoa yhteiskunnastamme, kulttuuristamme ja elämästämme haluamme ja voimme jättää jälkeemme? Monipuolista, vastaisivat varmasti useimmat tutkijat. Moninäkökulmaista, eri menetelmin kerättyä ja analysoitavaa, värikästä ja laajaa. Ei ainakaan yksipuolista, arvottavaa tai elitististä.

Hallituksen esitys uudeksi tiedonhallintalaiksi on herättänyt ihmistieteiden tutkijoiden parissa hämmästyystä, epäuskoa ja tyrmistyksen jälkeen kiivasta vastustusta. Lakiehdotuksessa kulttuurisia ilmiöitä tarkastellaan tilastokysymyksinä, muistiorganisaatioiden asema tiedon arkistoinnin ammattilaisina ja arkistoinnin osaajina ohitetaan, eikä myöskään tutkijoiden asiantuntijuutta tutkimusaineistojen arkistoinnissa huomioida. Tiedonhallintaan perustettaisiin uusi viranomainen, tiedonhallintalautakunta, joka ei sisältäisi alan asiantuntijoita, ja jonka toimivalta nyt jo olemassa olevien asiakirjahallinnan asiantuntijatahojen rinnalla olisi hämmentävä.

Lakiehdotuksessa muun muassa esitetään, että sellaista tietoa yhteiskunnasta, josta on saatavilla tilastoja, ei velvoiteta arkistomaan muulla tavoin. Meillä on esimerkiksi kouluja tai sijaishuoltoa koskevia tilastoja, joten kuka määrittelee, mitä muuta tietoa kouluista tarvitaan? Eri toimijoille jää paljon vapautta päättää, mitä tallennetaan, ja esimerkiksi jokainen kunta päättäisi itse mitä arkistoi. Miten kuntien välisiä eroja voidaan jatkossa tutkia, kun aineistoissa ei ole yhtenäisyyttä? Mitä tiedämme 2000-luvun alun kouluista, jos kaikki aineisto, jossa oppilaiden ja opettajien kokemus ja äänet kuuluvat, katoaa? Miten voimme kehittää lastensuojelua tulevaisuudessa, jos tästä päivästä jää jäljelle vain tilastoja (etenkin kun tälläkin hetkellä tilastotieto lastensuojelusta on hälyttävän puutteellista)?

Tätä kirjoitettaessa kaikille avoin lausuntamahdollisuus esityksestä tiedonhallintalaiksi on juuri sulkeutunut. Monet arvovaltaiset tahot ovat nostaneet selkokielisesti esiin lakiesityksen ongelmia. Esimerkiksi [Kansallisarkiston lausunnossa](#) mainitaan, että vaikka Kansallisarkisto on tärkein asiakirjahallinnon asiantuntijavirasto, sitä ei ole otettu mukaan lain valmistelutyöryhmään. ”Esitys romuttaisi toimivan järjestelmän ja unohtaa pitkälti analogisen aineiston olemassa olon keskittyen vain sähköiseen toimintaympäristöön”, lausunnon tiivistelmässä hyvin todetaan.

Myös Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Svenska Litteratursällskapet ja Yksityiset keskusarkistot ry jättivät lakiesityksestä [yhteisen lausunnon](#), jossa ilmaisevat huolensa lakiesityksen vaikutuksesta avoimeen tieteseen ja kulttuuriperinnön säilyttämiseen. ”Lausunnon jättäjien mielestä näyttää vahvasti siltä, että lakiluonnoksen yleisenä pyrkimyksenä on tiedon hävittäminen ja siihen pääsyn rajoittaminen”, arkistoalan asiantuntijaorganisaatiot lataavat, ja tehostavat viestiään havainnollisin esimerkein: ”Jos lakiluonnoksen ehdottamaa mallia olisi sovellettu aikaisemmin, meillä ei esimerkiksi olisi yksityiskohtaista arkistotietoa viime sodissa kaatuneista. Voisimme pelkästään todeta, että kaatuneita oli noin 95.000.

Näin lakiluonnoksen käsitys kulttuuriperinnöstä ja sen merkityksestä on puhtaan valtiolähtöinen, sillä se tyypistää kansalaiset ja yhteiskunnalliset ilmiöt tilastoiksi.”

Erityisesti historiantutkijoita on kauhistuttanut lakiesityksen henki, joka ohittaa niin sanotun tavallisen ihmisen ja tallentaa arkistoihin vain valtiojohtoista käsitystä yhteiskunnastamme. Entä heikot ja häviäjät, entä ne joiden ääni ei kuulu ilman monipuolisia aineistoja? Turun yliopiston Suomen historian professori Kirsi Vainio-Korhonen toteaa [Turun Sanomissa](#), että lakiesityksestä paistavat rajut säästötavoitteet, joita ei kuitenkaan voi pitää perusteluna vain voittajien historian tallentamiselle. Jo huhtikuussa 2018 Jyväskylän yliopiston historian professori, Kansallisarkiston neuvottelukunnan puheenjohtaja Jari Ojala kirjoitti yhdessä professori Vainio-Korhosen (Kansallisarkiston neuvottelukunnan varapuheenjohtaja) kanssa [Helsingin Sanomiin](#) huolestuneena uudesta lakiesityksestä ja sen vaikutuksesta muun muassa tiedon pirstaloitumiseen.

Esitys uudeksi tiedonhallintalaiksi vaikuttaa monin tavoin heikentävästi kasvatuksen yhteiskunnallis-historialliseen tutkimukseen sekä nyt että tulevaisuudessa. Asiasta on syytä olla jokaisen tutkijan varuillaan ja valmiina ottamaan kantaa. Tällaisenaan lakiesitys on erittäin huolestuttava. Voidaan esimerkiksi pohtia, millaista tutkimusta *Kasvatus & Ajassa* voitaisiin esitellä, mikäli uusi lakiesitys olisi voimassa. Kuinka monta viime vuosien ansiokkaista tutkimusartikkeleista jäisi ilmestymättä, jos tämänhetkinen arkistojärjestelmämme ei olisi niin hyvä ja kattava?

*

Tässä numerossa julkaistaan kolme tutkimusartikkelia. Jan Varpasen kasvatustieteiden alan kuuluva artikkeli tarkastelee mielikuvitus ja roolileikkejä sekä sosiaalisaation, subjektifikaation ja toimijuuden käsitteitä varhaiskasvatuksessa. Historioitsija Tomi Mertanen puolestaan tutkii kulttuuridiplomatian historiaa tutkimalla Suomi-instituutin perustamishanketta Berliiniin jatkosodan vuosina. Kasvatustieteilijät Najat Ouakrim-Soivio ja Marko van den Berg analysoivat lukiolaisten lähdekritiikin taitoja historian oppitunneilla tehdyissä tehtävissä. Näiden artikkelien lisäksi numero sisältää kaksi katsausta. Toinen on Hanna-Maija Huhtalan *lectio praecursoria*, joka sijoittuu kasvatustieteiden piiriin, ja toinen Jukka Rantalan laaja katsausartikkeli kouluhallituksen toimintaan vuoden 1918 sodan jälkeen yhteiskunnan eheyttämisen kannalta. Rantala kommentoi ja haastaa tekstillään historioitsija Oona Ilmolahden väitöskirjaa (2017), ja esittää siitä poikkeavia tulkintoja. Lehden Arvostelut-osuudesta löytyy muun muassa Ilmolahden väitöskirjan arvio.

*

Kasvatus & Ajan toimituskuntaan on tullut kesän aikana uusia jäseniä. Lämpimästi tervetuloa toimittajien joukkoon Mari Mielityinen-Pachman, Johanna Sitomaniemi-San ja Tuomas Laine-Frigren! Samalla kiitokset toimituskunnan jättäneille Annukka Jauhiaiselle ja Mirka Räisäselle panostuksestaan alan julkaisutoimintaan – tutkimusta ei tehtäisi ilman ahkeria ja ansioituneita tiedejulkaisujen toimittajia.

Erityisen lämpimästi toivotan tervetulleeksi toisen päätoimittajan Maija Lanaksen, joka jakaa jatkuvasti kasvavan vastuun lehden pyrittämisestä allekirjoittaneen kanssa. Uudella työnjaolla kevennämme yhden päätoimittajan varassa toimimiseen liittyvää kuormitusta, mutta ennen kaikkea toivomme sujuvoitavamme näillä toimituskunnan laajennuksilla toimitustyötä kirjoittajien näkökulmasta. Päätoimittajuuden jakaminen pääsee kuitenkin kunnon käyntiin vasta syksyllä 2019, sillä Maija hoitaa tehtävää tästä numerosta eteenpäin itseksensä minun perhevapaani ajan.

Kasvatus & Ajan seuraava numero tulee keskittymään teemaltaan muistiin ja elämäkertatutkimukseen. Se ilmestyy vuoden lopulla. Uusia artikkeliehdotuksia vuoden 2019 numeroihin voi jatkuvasti lähettää lehden [verkkosivujen kautta](#). Teemanumeroehdotuksista voi olla yhteydessä suoraan päätoimittajiin.

Hyviä lukuhetkiä ja valoisaa syksyä kaikille!

Linkkejä tiedonhallintalakiesitystä koskevaan keskusteluun:

Jari Ojala ja Kirsi Vainio-Korhonen: Tiedonhallintalaki vaikeuttaa tutkimustyötä. *Helsingin Sanomat* 18.4.2018. < <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000005645471.html> >.

Agricola humanistiverkko 19.4.2018: Historioitsijat huolestuneita tiedonhallintalain ja tietosuoja-asetuksen seurauksista tutkimukselle. < <https://agricolaverkko.fi/tietosanomat/historioitsijat-huolestuneita-tiedonhallintalain-ja-tietosuoja-asetuksen-seurauksista-tutkimukselle/> >.

Kansallisarkiston lausunto tiedonhallintalakiesityksestä 19.9.2018: Tiedonhallintalaki jättäisi Kansallisarkiston vaille selkeää toimivaltaa, ja synnyttäisi uuden, tarpeettoman hallintoviranomaisen. < <https://www.arkisto.fi/news/2199/61/Kansallisarkiston-lausunto-tiedonhallintalakiesityksest%C3%A4/d,ajankohtaista> >.

Agricola humanistiverkko 20.9.2018: Esitys tiedonhallintalaiksi herättää tyrmistynyttä vastarintaa. < <https://agricolaverkko.fi/tietosanomat/esitys-tiedonhallintalaiksi-herattaa-tyrmistynyttä-vastarintaa/> >.

Lastuja Suomen historiasta. Turun yliopiston Suomen historian oppiaineen blogi. Kirsi Vainio-Korhonen 20.9.2019: Onko uusi tiedonhallintalaki uhka humanistiselle tutkimukselle? < <https://blogit.utu.fi/suomenhistoria/onko-uusi-tiedonhallintalaki-uhka-humanistiselle-tutkimukselle/> >.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2.10.2018: SKS on huolissaan esityksestä tiedonhallintalaiksi. < <https://www.finlit.fi/fi/ajankohtaista/uutiset/sks-huolissaan-esityksesta-tiedonhallintalaiksi#.W7RdL2j7RPa> >.

Historiallinen Aikakauskirja 3/2018. Esimerkiksi Anu Lahtisen teksti Tiedonhallinnan sudenkuopat on luettavissa Agricola humanistiverkossa: < <https://agricolaverkko.fi/keskustelu/viewtopic.php?f=10&t=6855&p=43152#p43152> >.

Kasvatus & Ajan toinen päätoimittaja Kirsi-Maria Hytönen on lastensuojelun kokemushistoriaa tutkinut etnologi, joka keskittyy seuraavien kuukausien ajan aiempaa konkreettisempaan kasvatus- ja lapsensuojelutyöhön.